

DOI: <https://doi.org/10.15407/mzu2022.31.071>  
UDC 355.01(470+571)“2014/2022”

**Ян Рихлік**

доктор габілітований, професор  
Карловий університет  
Ovocný trh 560/5, Praha 1, 116 36, Česká republika  
E-mail: [pr@cuni.cz](mailto:pr@cuni.cz)  
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0636-1005>  
ResearcherID Web of Science: G-6263-2014  
Scopus ID: 26036681100

**РОЗДУМИ ВІДОМОГО ЧЕСЬКОГО ІСТОРИКА ПРО АГРЕСІЮ  
РОСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ НА СТОРІНКАХ ДРУГОГО ВИДАННЯ  
КНИГИ «ІСТОРІЯ УКРАЇНИ» (ПРАГА, 2022) ТА У ЗВ'ЯЗКУ  
З ПРОВЕДЕННЯМ ХХІІІ МІЖНАРОДНОГО КОНГРЕСУ  
ІСТОРИЧНИХ НАУК (ПОЗНАЊ, РП, 21–27 СЕРПНЯ 2022 р.)**

**Jan Rychlík**

Doctor Habilitatus, Professor  
Charles University  
560/5, Ovocný trh, Prague 1, 116 36, the Czech Republic  
E-mail: [pr@cuni.cz](mailto:pr@cuni.cz)  
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0636-1005>  
ResearcherID Web of Science: G-6263-2014  
Scopus ID: 26036681100

**REFLECTIONS OF A FAMOUS CZECH HISTORIAN ABOUT  
RUSSIA'S AGGRESSION AGAINST UKRAINE ON THE PAGES OF  
THE SECOND EDITION OF THE BOOK "HISTORY OF UKRAINE"  
(PRAGUE, 2022) AND ON THE OCCASION OF THE XXIII  
INTERNATIONAL CONGRESS OF HISTORICAL SCIENCES  
(POZNAŃ, THE REPUBLIC OF POLAND, August 21–27, 2022)**

*Jan Rychlík, Bohdan Zilynskyj, Paul Robert Magocsi.*  
*DEJINY UKRAJINY. Druhé vydání. Praha, 2022.*  
**PŘEDMLUVA**

Dvacátý čtvrtý únor 2022 se zapíše černým písmem do moderních dějin: tento den ruská armáda bez formálního vyhlášení války zaútočila na sousední suverénní stát — Ukrajinu. Ruský prezident Vladimir Putin přitom opakovaně tvrdil celému světu, že ruská armáda na Ukrajinu nezaútočí. Agrese byla navíc se směsí cynismu a drzosti označena jako „speciální vojenská akce“ mající za cíl neutralizaci a „denacifikaci“ Ukrajiny. Čelní představitelé ukrajinského státu byli zcela lživě označeni za „nacisty“, „fašisty“, „banderovce“ a dokonce narkomany, kteří pořádají pogromy na ruskojazyčné obyvatelstvo.

Putin přitom zcela pominul detail, že prezident Volodymir Zelenskyj je původem Žid, jeho rodina zahynula během nacistické okupace a jeho rodným jazykem je ruština. Putin si pro zastavení bojových operací stanovil nepřijatelné podmínky: složení zbraní, „demilitarizace“ a „denacifikace“. Přeloženo z diplomatického jazyka do srozumitelné češtiny znějí tyto požadavky takto: Putin žádá tváří v tvář agresi bezpodmínečnou kapitulaci Ukrajiny, uznání všech ruských anexí ukrajinského území provedených po roce 2014, odstavení legální vlády a totální odzbrojení armády. Důsledky by byly zřejmé: okrojená Ukrajina bude zcela bezbranná, na ukrajinském území zůstanou trvale ruská vojska podle nějaké smlouvy o „dočasném pobytu“ uzavřené s loutkovou vládou v Kyjevě, jak to známe ze sovětské éry i v případě Československa v roce 1968. V důsledku toho se ruská vojska dostanou na hranice s Polskem, Slovenskem, Maďarskem, Rumunskem a Moldovou. Poté, co Putin předvedl v případě Ukrajiny, nelze počítat s tím, že by se na nových hranicích zastavil. Ruský autokrat se přece vůbec netají tím, že mu jde o obnovu Sovětského svazu, byť samozřejmě na trochu jiném základě a s ponecháním formální samostatnosti někdejší svazovým republikám. Dá se předpokládat, že dalším bodem realizace tohoto programu by bylo ovládnutí Gruzie a také Moldovy, jejíž část — Podněstří — Moskva fakticky už 30 let ovládá pod záminkou „mírové mise“. A možná, že by se Putin, kterému do hlavy nevidíme, nakonec rozhodl i k útoku proti pobaltským republikám...

Je známou věcí, že diktátorům se málokdo odváží říkat pravdu: jsou izolováni od reality a jejich rádci jim říkají jen to, co chce autokrat slyšet. Podle tvrzení lidí blízkých Kremlu dva roky pandemie covidu-19 Putina vzdálily reálnému životu v Rusku, takže je nyní odkázán jen na filtrované zprávy, které mu jeho okolí dodává. Putin byl zřejmě skutečně přesvědčen, že obyvatelstvo Ukrajiny, když už ne celé, tedy alespoň té východní, ruskojazyčné, bude vítat ruská vojska jako osvoboditele. Stal se ale pravý opak.

Hrdinný odpor ukrajinského lidu proti ruské agresii si vysloužil zasloužený obdiv celého civilizovaného světa. I ruskojazyční Ukrajinci na levobřežní Ukrajině, které chtěl Putin „osvobodit od nacismu“, dnes hrdinně čelí ruské agresii a jasně dávají najevo, že o „ruskou svobodu“ nemají zájem. Boj ukrajinského národa proti ruské agresii dnes proto právem vyvolal obdiv a úctu celého světa.

Když někdo opakuje stále stejnou chybu, říká se o něm v Rusku, že šlape stále na tytéž hrábě. Kdyby Putin znal lépe dějiny, věděl by, že interventy obyvatelstvo jen málokdy vítá, ať už přicházejí s jakýmkoliv hesly. I v dějinách Sovětského svazu, k němuž se Putin hlásí jako ke státoprávnímu odkazu, je o tom příkladů dost: v roce 1920 porazili Poláci u Varšavy intervenční rudou armádu, která podle sovětské interpretace přinášela „polskému proletariátu svobodu“. V roce 1939 vtrhla rudá armáda do Finska v domnění, že ji podpoří místní komunisté, kteří zde — na rozdíl od Ruska — v roce 1918 prohráli občanskou válku a byli v hluboké ilegalitě. Ale invazní vojska nepodpořili ani finští komunisté a jejich sympatizanti tzv. rudí Finové; vedoucí představitel Komunistické strany Finska Arvo Tuominen, nacházející se v exilu ve Švédsku, odmítl přijet do Moskvy a přijmout místo v loutkové prosovětské vládě „Finské lidové republiky“, ustavené za sovětskými liniemi v městečku Terioki (dnes Zelenogorsk). Vzkázal finským komunistům, že on sovětským okupantům nikdy sloužit nebude, proti samostatnosti vlastního státu bojovat nepůjde a každý ať se zachová podle vlastního svědomí. Výsledkem bylo, že i finští komunisté se zapojili do boje proti sovětským agresorům. Bojoval celý národ. Tento „duch zimní války“, jak je toto sjednocení ve Finsku a finské historiografii nazýváno, je dodnes páteří finského národního příběhu. V roce 1968 se Leonid Brežněv a jeho velvyslanec v Praze Stěpan Červoněnko domnívali, že vzpomínka na osvobození sovětskou armádou v roce 1945 u obyvatel Československa ještě nevybledla, a že proto Češi a Slováci budou sovětskou armádu vítat. Nevítal je nikdo, až na pár prosovětských kolaborantů, kteří si vysloužili opovržení veřejnosti.

Ukrajinský národ se válkou sjednotil. V době, kdy vznikají tyto řádky, padají na ukrajinská města rakety a hlavní město Kyjev se připravuje k obraně. Nevíme, jak tento boj dopadne. Naše plné sympatie jsou samozřejmě na straně Ukrajiny, jejíž jediný „zločin“ v očích Kremlu spočívá v tom, že si její občané chtěli zvolit prozápadní orientaci. Vojenská převaha Ruska je však očividná. Sama Ukrajina se může Rusku bránit, ale zvítězit v této válce bohužel nemůže, leda kdyby nastaly zásadní politické změny v samotném Rusku. Ale i když vojensky Putin možná zvítězí, politicky nezíská nic. Politicky už prohrál: stal se nedůvěryhodným partnerem, protože veřejně světu lhal a takovému člověku se už nedá věřit. Sjednotil Západ jako nikdo nikdy předtím. Dosáhl toho, že nyní budou nepochybně v zemích NATO východní Evropy rozmístěny

základny NATO a sofistikované zbraňové systémy. Ale hlavně: dostal Rusko do totální mezinárodní izolace a vykopal mezi Rusy a Ukrajinci příkop, který se nepodaří zaplnit ani za sto let.

Je pochopitelné, že zájem o dějiny Ukrajiny v současné době stoupá. Protože první vydání této knihy je již rozebráno, rozhodlo se NLN vydat druhé, doplněné vydání. Kniha je rovněž odpovědí na Putinovy tirády o tom, že ukrajinský národ neexistuje, že Ukrajina nemá žádné tradice vlastní státnosti a může existovat jen ve svazku s Ruskem. Čtenář se z této knihy přesvědčí, že Ukrajina má naopak bohatou historii, která vůbec není historicky jednoznačně spjata s Ruskem, a že ukrajinský národ se utvářel obdobně a zhruba ve stejné době jako ostatní národy této části Evropy. Oproti prvnímu vydání je text stručně doplněn o události, ke kterým na Ukrajině došlo v letech 2015–2021 a o nejnovější odbornou literaturu.

Autoři i NLN tímto zároveň chtějí vyslovit hold hrdinným obráncům Ukrajiny, kteří bojují nejen za Ukrajinu, ale i za svobodu celé východní a střední Evropy.

### **Rusové a Bělorusové nepřijeli. A co bude dál? (na okraj XXIII. mezinárodního kongresu historických věd)**

K Poznani a speciálně k Univerzitě Adama Mickiewicze mám osobní vztah: jako student oboru etnografie-historie na Filozofické fakultě Karlovy univerzity jsem zde v letech 1976–1977 v rámci studentské výměny strávil určitý čas. Pak jsem zde byl znovu v pohnutých dobách období první „Solidarity“ v letech 1980–1981. Na univerzitě zrovna probíhala studentská stávka a ze sbírek občanů byl v centru města vztyčen pylon s křížem na paměť dělníků, kteří zahynuli při nepokojích v červnu 1956. Inu, byly to svým způsobem krásné časy a já jsem byl tehdy mladý. Byl jsem proto rád, když v srpnu 2015 na XXII. mezinárodním kongresu v Jinanu v Číně byla pro XXIII. mezinárodní sjezd vybrána právě Poznaň a jako organizátor Mickiewiczova univerzita.

XXIII. mezinárodní kongres historických věd se měl původně konat koncem srpna 2020. Vypukla ale epidemie covidu a tak byl o rok odložen — na konec srpna 2021. Covid, který se se zdál už zažehnaný, se ale vrátil v nové variantě omikron. Organizační výbor chvíli zvažoval, zda kongres neuspořádat alespoň „on-line, ale to by nebylo ono. Nakonec se organizátoři správně rozhodli kongres ještě jednou o rok odložit. Třetí pokus byl konečně úspěšný a kongres se sešel na Univerzitě Adama Mickiewicze v Poznani v týdnu od 21. do 27. srpna 2022. Covid ustoupil, kongres se konal a osobně nemohu říci na jeho adresu nic kritického ani pokud jde o odbornou úroveň, ani pokud jde o organizační zajištění.

Ale stalo se něco, s čím organizátoři původně v roce 2020 nepočítali. Nepočítali, protože s tím nepočítal vyjma několika lidí v Kremlu a v ruské generálním štábu na této planetě snad vůbec nikdo: 24. února 2022 ruská armáda vtrhla na Ukrajinu a vypukla válka. Pořadatelé stáli za těchto okolností před těžkým rozhodnutím: pozvat na kongres ruské a běloruské historiky? Nakonec zvolili šalamounské rozhodnutí: delegace oficiálně pozvány nebyly, ale historici z obou zemí se mohli zúčastnit individuálně. Byl to ovšem alibismus, protože že polské úřady v současnosti ruským a běloruským občanům udělují vstupní víza jen z humanitárních důvodů. To pořadatelé samozřejmě věděli. Kongresu se tak ve skutečnosti mohli zúčastnit jen ti ruští historici, kteří žijí v některé zemi Evropské unie a působí na některé z evropských univerzit. Podle seznamu účastníků jich tam pár skutečně bylo.

Proti oficiálnímu nepozvání ruské (a běloruské) delegace protestoval španělský národní komitét historiků. Odvolal se na zásadu přijatou na kongresu v Oslo v roce 1928: do organizace kongresu nemá být zatahována politika. Tehdy šlo o to, aby z účasti na kongresu nebyli vylučováni historici ze států poražených v první světové válce, a především Němci. Na protest proti rozhodnutí organizátorů nepozvat Rusy a Bělorusy se předseda španělského národního komitétu prof. Luis García Moreno rozhodl kongres bojkotovat a do Poznaň nejet. Mimochodem, jediný český národní komitét se Španěly polemizoval a rozhodnutí organizátorů nepozvat Rusy hájil.

Těžko říci, proč se za Rusy postavili zrovna Španělé. Možná, že mají pro Rusy větší pochopení než Poláci či Češi: ti starší si jistě ještě pamatují, jak se za Francovy diktatury dostalo Španělsko do mezinárodní izolace, na což dopláceli i ti vědecktí pracovníci, kteří s režimem nesouhlasili. Ale států, které byly v relativně nedávné minulosti diktaturami, je přece v Evropě mnohem více. Ostatně, i my o tom víme svoje.

Kongres už skončil, s neúčastí Rusů se už zpětně nedá nic dělat. Celá kauza nicméně otevřela závažné etické otázky. Zvat nebo nezvat vědce, jejichž domovský stát pošlapává otevřeně mezinárodní právo, vede útočnou válku proti sousedům a anektuje jejich území? Pokud takové lidi pozveme, mají mít možnost využívat (lépe řečeno: zneužívat) tribuny vědeckých symposií k propagaci imperiální politiky svého domovského státu? Pokud ne, jak se s tím srovnává právo každého vědce hlásat svoje názory? A co s těmi, kteří sice s politikou svého státu nesouhlasí, ale chovají se tiše a hlásají jakousi „neutralitu“? A konečně: jak se zachovat k těm, kteří s touto politikou nesouhlasí veřejně?

Abychom byli konkrétní: každý, kdo dnes v Rusku podporuje oficiální politiku Vladimíra Putina a obhajuje — ať už jakýmkoliv (pseudo)argumenty ruskou agresi proti Ukrajině, ten sám sebe vylučuje z vědecké komunity a nemá na žádném mezinárodním kongrese co pohledávat, a to bez ohledu na

jeho vědecké kvality. Nikdo dnes v Rusku (ale ani jinde) nemůže argumentovat, že je v současné rusko-ukrajinské válce neutrální a že se jej konflikt netýká, protože v tomto konfliktu žádná neutralita neexistuje. Nemůže být totiž neutralita tam, kde je jeden stát agresorem a druhý obětí agrese. Vidíme-li, že na ulici bandité přepadli nějakého občana a mlátí jej s úmyslem jej okrást, nemůžeme být „neutrální“ a nic nedělat, protože tím podporujeme zločin. Je naší povinností postavit se na stranu napadeného a jít mu na pomoc, když už ne fyzicky, tak alespoň tím, že zavoláme sanitku a policii. Jinak se neutralita stává zbabělostí a ta objektivně pomáhá agresorovi. Různí „neutrállové“ proto udělají lépe, když zůstanou doma v Rusku a nebudou nikam jezdit. Jiná je ale otázka, zda umožnit účast čestným ruským a běloruským vědcům, kteří se jasně od Putina a jeho politiky distancovali. Mají být také vylučováni z vědecké komunity jenom proto, že jsou ruskými občany? Tvrdím, že rozhodně nikoliv.

Nejsem členem národního komitétu historiků a tak jsem našťastí složitou otázku postoje k případné ruské účasti či neúčasti nemusel řešit ani jsem se k ní nemusel nijak vyjadřovat. Jenže i když už kongres skončil, nepozvání ruské delegace do Poznaně otevírá bohužel mnoho sporných otázek do budoucna. Byl jsem několik let členem národního komitétu slavistů a také členem komise pro historickou slavistiku při tomto mezinárodním komitétu. Blíží se slavistický kongres, pokud se nic nezmění, má se konat v Paříži. Pokud se situace v Rusku a v Bělorusku zásadně nezmění, budou tam pozváni ruští a běloruští slavisté, anebo nebudou? A když nebudou: lze vůbec dělat skutečný slavistický kongres bez ruských slavistů? Nebude to znamenat počátek konce slavistických kongresů vůbec?

Upřímně řečeno, jsem rád, že už v národním komitétu slavistů nejsem.